

23e Ammy van Heusdenlezing gehouden op 14 november 2019 te Driebergen

Prof. Dr. René A.C. Hoksbergen
rac.hoksbergen@outlook.com
www.adoptionhoksbergen.com

Verbondenheid bij adoptie van een kind

Introductie

Graag zeg ik hier allereerst dat ik me vereerd voel om de 23e Ammy van Heusdenlezing te mogen geven. Verrast was ik wel, omdat ik mij nooit expliciet heb gericht op de Contextuele Hulpverlening. Kennismaking en overleg met enkele leden van Uw bestuur, hielpen mij echter om op deze uitnodiging van harte “ja” te kunnen zeggen.

Gelukkig was het bestuur zo vriendelijk mij het boek *Het contextuele gedachtegoed* en enkele exemplaren van het Vakblad toe te sturen en toen bleek, dat nogal wat van mijn klinische werk rond adoptiegezinnen, adoptieouders, geadopteerden en donorkinderen goed geplaatst kan worden in de benadering van Boszormenyi-Nagy.

Opbouw van mijn lezing

Eerst iets over de geschiedenis van adoptie. Pas in 1956 kwam in Nederland, als een van de laatste Europese landen, de adoptiewet tot stand. Via adoptie en het sinds 1948 ontstaan en de ontwikkeling van de moderne voortplanting, veranderde er veel t.a.v. de gezinsvorming. Gebruik van een donor betekent een vorm van adoptie.

Om belangrijke veranderingen in het adoptieveld te tonen, zijn de jaarcijfers over het aantal adoptiekinderen en aanvragen van adoptie erg illustratief .

Adoptie voortvloeiend uit het gebruik van technieken van de moderne voortplanting, is het derde onderwerp.

Vanuit mijn ervaringen als onderzoeker en als hulpverlener zal ik trachten een verbinding aan te brengen met de Contextuele benadering.

Er blijft genoeg over voor discussie in de werkgroep.

Eerst iets over de geschiedenis en ontwikkeling van adoptie

Doel van de adoptiewet van 1956 was bescherming van het in Nederland geboren pleegkind. Er moest worden voorkomen dat de ouder of ouders, ongeschikt voor de dagelijkse verantwoordelijkheid van één of meer kinderen, hun kind na vele jaren weer met succes bij de pleegouders konden opeisen. Dit is vele malen voorgekomen, tot verdriet en grote schade voor het kind. Ik heb nota bene zelf nog, ergens begin jaren zeventig, moeten helpen verhinderen, dat een biologische moeder haar twaalfjarige dochter terug zou krijgen, teneinde haar te kunnen inzetten voor prostitutie.

Al vóór de oorlog was er sprake van de noodzaak van een adoptiewet. Opvattingen over het belang van de banden des bloeds en de Tweede Wereldoorlog hielden aanvankelijk echter wetgeving tegen. Vervolgens duurde het nog twintig jaar voordat die wet er eindelijk kwam. De wederopbouw van Nederland, ongeveer tot midden jaren vijftig, kreeg immers op vele terreinen voorrang.

De huisvesting baart ons echter nog lang, het lijkt wel tot heden aan toe, grote zorgen. De voortdurende en extreme toename van de bevolking is hier debet aan: in miljoenen mensen: 1900: 5.104; 1950: 10.027; 2000: 15.864; 2018: 17.181.

De adoptiewet

Volgens deze adoptiewet kunnen kinderen tot en met vijf jaar oud worden geadopteerd. Er mag niet meer dan 40 jaar leeftijdsverschil zijn tussen de oudste ouder en het adoptiekind, uitzonderingen daargelaten. In juridisch opzicht is het adoptiekind vrijwel gelijkgesteld aan een eigen kind. Vrijwel, want een adoptiekind kan de adoptie, slechts binnen de leeftijdsperiode van 20 tot en met 22 jaar, ongedaan maken. Maar ook hiervan kan worden afgeweken. Genetisch niet verwante adoptiebroer en -zus kunnen met toestemming van de koning met elkaar trouwen. Een adellijke titel gaat niet automatisch over op geadopteerde. De mate van juridische verbondenheid van adoptiekind met het gezin is dus niet geheel gelijk aan die van het eigen kind. Meest fundamenteel voor de ontwikkeling van verbondenheid adoptieouders-adoptiekind is natuurlijk de leeftijd en gezondheidstoestand waarop het adoptiekind in het gezin komt.

Adopties vinden onder strikte geheimhouding van betreffende dossiers plaats. Biologische ouders wisten vrijwel niets van de adoptieouders en v.v. In dit opzicht is er door de ontwikkeling van het systeem van *open adoptie* het een en ander veranderd. Onder bemiddeling van de Raad v.d. Kinderbescherming, de FIOM of een andere instantie, kan er

sinds de laatste jaren enig contact zijn tussen adoptie- en biologische ouders. Geadopteerde kan in Nederland op zoek gaan naar zijn eigen ouders en daarvoor hulp krijgen van instanties. Minister Sander Dekker bepaalde in oktober dat afgestane kinderen voortaan kosteloos hun zogeheten afstands dossier kunnen opvragen. Begin dit jaar kondigde hij een diepgaand onderzoek naar de binnenlandse adopties aan, hiertoe aangespoord zowel door moeders die in de jaren vijftig en nog decennia later gedwongen werden hun kind af te staan als door hun geadopteerde kinderen.

In de VS is open adoptie meer en meer praktijk geworden, tenzij één van de partijen dit absoluut niet wil.

Grote veranderingen rond gezinsvorming

Inmiddels is de inlandelijke adoptie in alle Westerse landen sterk afgenomen. Zowel veranderde financiële als psychologische factoren veroorzaakten deze grote vermindering. Denk hierbij aan de invoering van de bijstandswet in 1965, andere opvattingen over de alleenstaande moeder en de snelle ontwikkeling van de kunstmatige voortplanting. Tussen 1974 en 1985 daalde de binnenlandse adoptie, van jaarlijks meer dan 1000 kinderen, tot nauwelijks 100 per jaar, om in 1997 nog slechts 48 te bedragen. Waarschijnlijk hebben de geringere invloed van kerkelijke geboden en daarmee de algemenere ingang van het gebruik van voorbehoedsmiddelen en meer acceptatie van de in 1984 gelegaliseerde abortus geleid tot het huidige niveau van nauwelijks twintig kinderen per jaar.

Tegelijkertijd lijkt er meer aandacht gekomen voor het belang van het kind om in principe bij de eigen moeder of ouders op te groeien en meer begrip voor het verdriet van de moeder die haar kind is kwijtgeraakt. Dit gebeurde nogal eens gedwongen door de grootouders van het kind, of onder grote druk van pastoor, dominee of maatschappelijk werk(st)ers. Kortgeleden, 5 november, konden we begrijpen dat in Spanje, in ieder geval in de tijd van dictator Franco, misschien wel enkele duizenden kinderen werden gestolen. Baby's die zogenaamd kort na de geboorte waren gestorven. Er lopen nu enkele rechtszaken.¹

Dit jaar is er in ons land eind september een online Aanmeldpunt afstand en adoptie geopend voor iedereen die tussen 1956 en 1984 betrokken was bij een gedwongen adoptie. Vanuit de bij dit Aanmeldpunt binnenkomende verhalen wordt onderzoek gedaan naar de misstanden in die periode toen 15.500 kinderen al dan niet gedwongen werden afgestaan. Binnen vier weken meldden zich al 300 mensen bij het Aanmeldpunt.² Velen zullen nog volgen.

¹ Trouw, 5-11-2019.

² Charlotte Klein (2019). *Melpunt adoptie heeft het nu al druk*. Volkskrant, 30 oktober 2019. FIOM

In totaal zijn er in Nederland sinds 1957 tot heden ruim 18.000 kinderen afgestaan.

Ik zei hiervoor: “lijkt er meer aandacht gekomen voor het belang van het kind om bij de eigen moeder of ouders op te groeien.” Waarom lijkt? Immers niet wat de biologische vaders aangaat en ook niet wat de draagmoeder betreft, wanneer haar eigen eikel wordt gebruikt. In de jaren zeventig zijn er t.a.v. het negeren van de verbondenheid vader-kind twee opvallende ontwikkelingen:

- de officiële komst van de Bewust Ongehuwde Moeder, de BOM- moeder,
- de snelle toename van de kunstmatige inseminatie (KI) met gebruik van een tot 2004 onbekende donor. Sinds dat jaar is donorgeheimhouding niet meer toegestaan. Als het kind 16 jaar is, kan het gegevens van de donor opvragen. In Zweden bestond dergelijke wetgeving 20 jaar eerder. Het is overigens nog steeds mogelijk om zich in bijvoorbeeld in Denemarken of België kunstmatig met anoniem donorzaad te laten insemineren. Daar kraait geen haan naar, hoogstens later het zo geboren kind.

Sonja Barend lijkt in 1977 in één van haar Tv-programma's voor de BOM-moeder reclame te hebben gemaakt. Tegenwoordig zijn dit de Bewust Alleenstaande Moeders, de BAM-moeders en het zouden er zo'n tweeduizend per jaar zijn.

Via KID worden er duizend tot tweeduizend kinderen per jaar geboren en naar schatting betreft het nu zo'n 70.000 tot 80.000 kinderen. Ik heb moeders van een kind van een anonieme donor aan de telefoon gehad, waarbij die, gezien de reactie van hun kind, achteraf hun spijt betuigden dat zij dit op deze manier hadden gedaan.

De vanzelfsprekende vader-kind verbondenheid wordt door veel van deze vrouwen genegeerd. Er wordt uitgegaan van de individuele behoefte zich een kind te verwerven. Door zo geboren kinderen wordt al jaren geprobeerd te weten te komen wie hun vader is. “Iedere man kan mijn vader zijn” zegt het Vlaamse donorkind Steph Raeymaekers in Trouw van 9 november 2019. Op 20 november pleitte hij bij de VN in Genève voor meer rechten voor donor- en draagmoederkinderen.

Toen ik bij mijn oratie van 1985 wees op het belang van het donorkind, werd dit door gynaecologen, waaronder Karbaat, afgedaan met de stelling, dat de sociale vader veel belangrijker is en het kind niet zou talen naar de biologische vader. Volkomen onbewezen veronderstellingen, gebruikt om maar hun werk te kunnen doen.

Ontstaan van buitenlandse adoptie

Vanaf 1970 vond er een volgende grote verandering rond gezinsvorming plaats.

Ongewenst kinderloze paren konden namelijk door de vermindering van het aantal afgestane kinderen nauwelijks meer een kind adopteren en in die tijd was de moderne voortplanting, behalve dan de KI, nog niet erg ver gevorderd. Pas in mei 1983 komt in Rotterdam de eerste zogenaamde reageerbuisbaby ter wereld en begint ook in Nederland de In-Vitrofertilisatie (IVF) langzaam maar zeker aan zijn opmars. Eén op de dertig kinderen komt nu via IVF ter wereld.

In de jaren zeventig moest dus door kinderloze echtparen een andere weg worden ingeslagen, wat gedeeltelijk opkomst en aanvankelijk grote succes van de buitenlandse adoptie verklaart. Internationaal gezien ontstond de buitenlandse adoptie direct na de Tweede Wereldoorlog. Het ging toen om de adoptie van kinderen uit Japan, Duitsland en Oostenrijk, vaak van Amerikaanse, Canadese en Europese militairen. Men voelde zich verantwoordelijk voor deze kinderen.

Kan hier worden gesproken van een zich manifesterende *abstracte of afstandelijke contextuele verbondenheid*?

De oorlogen in Azië, Korea, Vietnam en Cambodja gaven vervolgens een geweldige stimulans aan de buitenlandse adoptie. Spoedig ging het niet alleen om gemengdbloedige kinderen maar ook om kennelijk verlaten kinderen en kinderen in kindertehuizen. Kortom, om het kind in nood.

Deze ontwikkeling zien we ook in Nederland.

Buitenlandse adoptie in Nederland

In Nederland was de eerste adoptiewet aanvankelijk bedoeld voor Nederlandse kinderen. Toch zien we dat aspirant adoptie-ouders al vanaf 1957 naar Duitsland, Oostenrijk en al spoedig ook naar Griekenland gaan om een kind te adopteren. Uit deze drie landen zijn in Nederland in totaal 1145 kinderen geadopteerd. In 1983 kwamen de laatsten van hen. Met deze eerste gang naar het buitenland, meestal naar Jugendheime, ontstond in Nederland de interlandelijke adoptie.

Belangrijke reden voor deze Europese adopties was, dat adoptieouders zo min mogelijk kans wilden lopen op aandacht of bemoeizucht van biologische ouders. In die tijd is namelijk nog lang niet algemeen sprake van gevoelens van verbondenheid tussen adoptie- en biologische ouders, het denken in het systeem van de adoptiedriehoek: verbondenheid van biologische ouders, adoptieouders en adoptiekind.

In termen van Nagy, aandacht voor geadopteerde in zijn verbondenheid met beide ouders en hoe die verbondenheid wordt beleefd. Bij eventuele therapie dan ook aandacht voor de *existentiële loyaliteit* van geadopteerde en het systeem van ouderlijke zorg, Bij geadopteerde moet veel aandacht zijn voor het doorbreken van gevoelens van eenzaamheid, minderwaardigheid, gebrek aan vertrouwen in zichzelf en anderen, en verwarring over zijn identiteit.³

De onverbreekelijke band, de volgens Nagy existentiële loyaliteit, tussen biologische ouders en kind werd vooralsnog veronachtzaamd.

De Amerikaanse adoptietherapeute Nancy Verrier noemt het gevolg van de definitieve scheiding van kind en moeder de *Primal Wound*, de intense emotionele pijn veroorzaakt door een dergelijke scheiding. Verrier, zelf adoptie- en biologische moeder, schrijft in haar *Afgestaan, begrip voor het geadopteerde kind*, op overtuigende wijze over de worsteling van geadopteerden en hun adoptieouders, over effecten van hereniging met biologische ouders.⁴ In mijn praktijk is dit boek voor alle volwassen geadopteerden verplichte literatuur.

Ontbreken van existentiële loyaliteit

Het kan overigens voorkomen dat het kind, de puber, helemaal geen contact wil met de biologische ouder(s). De existentiële loyaliteit is dan beperkt tot slechts de vaststelling van een genetische band. Van enige verdere loyaliteit is dan geen sprake, eerder het tegendeel. In dit verband vertelt de 45-jarige Anja van Sommeren in het blad van september 2019 van adoptieorganisatie Wereldkinderen het volgende: “Het grootste geluk in mijn leven is dat ik op mijn zevende werd opgenomen in een heel liefdevol pleeggezin. Na jaren van huiselijk (fysiek en seksueel) geweld, werden mijn oudere zus, mijn twee broers en ik uit huis geplaatst. Ik was vier. Mijn ouders waren verstandelijk beperkt, mijn moeder was psychisch labiel en er was alcohol in het spel.”

Enkele jaren later ging Anja vanuit het kindertehuis naar pleegouders en die hadden geleerd dat pleegkinderen altijd loyaal zijn (moeten zijn) naar hun biologische ouders.

Hoe reageerde Anja op deze bezoeken? ”Na zo’n bezoek aan ‘thuis’ had ik meestal buikpijn en was ik verdrietig...ik voelde me er niet prettig bij...Ik voelde hoe groot mijn weerstand was...ik vond dat zij mijn loyaliteit niet verdiende.” Anja spreekt van een geheel verbroken loyaliteit tussen haar moeder en zichzelf. Zij ergert zich nog steeds aan de tot haar achttiende

³ Lieve Van Beeck. (2019). *Onzichtbaar. Het bijzondere verhaal van een adoptie*. De Wrikker, uitgave in eigen beheer.

⁴ Nancy Verrier (2017). *Afgestaan. Begrip voor het geadopteerde kind*. Aspekt: Soesterberg.

opgelegde verplichting om elk jaar haar broers, voor wie ze weinig voelde en haar moeder, die ze al helemaal niet wilde ontmoeten, te bezoeken. Onthullend is hoezeer zij in haar leven, negatief t.a.v. het aangaan van relaties e.d. is beïnvloed door deze pijnlijke ervaringen in haar kindertijd.

Het gaat hier om ervaringen van pleegkind Anja (vanaf haar veertiende adoptiekind) in de jaren tachtig en begin jaren negentig. Wat het pleegkind in alle redelijkheid met betrekking tot contacten met het oorspronkelijke milieu wilde, kreeg weinig kans. Is er in dit opzicht het nodige veranderd? We zien in ieder geval dat er een groot tekort is aan pleegouders, in 2018 ongeveer duizend.

Maar terug naar de ontwikkeling van de buitenlandse adoptie.

De interracial adoptie

De in de jaren zeventig snel groeiende buitenlandse adoptie was voor ongewenst kinderloze paren een nieuwe mogelijkheid om een kind te adopteren. Ook t.a.v. dit fenomeen veranderde het nodige, want *de interracial adoptie* doet in 1969 zijn intrede. In de VS, Canada, Nieuw-Zeeland, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Engeland, Duitsland en Italië bestond die al eerder.⁵

Vanaf begin jaren zeventig kunnen we spreken van de glorie tijd van de interlandelijke en interracial adoptie, de periode van de roze wolk. Waarom glorie tijd en roze wolk?

De media en vooral de nu overal aanwezige televisie deden gewag van de moeilijke en mensonterende omstandigheden waarin veel, kennelijk ouderloze, kinderen in de Derde Wereld moesten zien te overleven. Nederlandse echtparen, voor 30% tot 40% al in het bezit van eigen kinderen, trokken zich dit aan en duizenden echtparen melden zich om zo'n kind in nood te adopteren. We kunnen opnieuw spreken van een abstracte of afstandelijke contextuele verbondenheid met het kind in nood.

Aan de vermindering van het lijden van miljoenen kinderen wilde men zelf een steentje bijdragen. Het Ministerie van Justitie had inmiddels, onder druk van de nu nog bestaande adoptie-organisatie Wereldkinderen, de procedures vergemakkelijkt.

Het enthousiasme om zo'n buitenlands kind te adopteren was zo groot, dat de *adoptiewachtlijst* groeide tot ca. zesduizend echtparen per jaar, en jarenlang bleef die erg lang. Voor kinderloze mensen was een wachttijd van vijf of zes jaar uiteraard minder

⁵ Met dank aan Prof. Dr. Peter Selman UK voor zijn uitgebreide informatie.

plezierig. Acties als het illegaal adopteren en kinderhandel werden er door bevorderd, zowel in Nederland als in andere adoptielanden en zeker in de landen van herkomst van de kinderen.

De *verworven vorm* van verbondenheid van ouders met het buitenlandse adoptiekind was in hoge mate naïef en ongestructureerd van aard, vaak nog versterkt door het jarenlang moeten wachten op de vervulling van hun verlangen naar het kind. Het adoptiekind veel aandacht en liefde geven, zou voldoende zijn om het kind zich verbonden te weten en te voelen met, en te hechten aan, de nieuwe ouders. Het kind zou zich bij zijn nieuwe ouders in Nederland, misschien na enige beginstrubbelingen, geheel thuis gaan voelen. De verbondenheid kind-adoptieouders zou succesvol zijn. Kortom de *roze wolk* over de aanpassing van het kind in het gezin. Door de adoptiebemiddelaars werd dit zeker niet getemperd.

Als het adoptiekind van een jaar of twee en ouder zich in het begin voorbeeldig gedroeg, dachten de ouders dat het zich al snel aan hen had gehecht. Als ik dan in één van mijn lezingen sprak over hotelgedrag van het kind en dat de ouders blij mochten zijn als het kind zich tegen allerlei opvoedingszaken en huishoudelijke regels fors ging verzetten, dacht men dat ik er allemaal niets van begreep.

Van enig beleid en toezicht van de overheid was lang geen sprake

Van enige professionele voorbereiding of nazorg en begeleiding van adoptiegezinnen was geen sprake! Net zo min als, nog heel lang, van controle van de Nederlandse bemiddelaars, of het aan hen stellen van eisen.

Rond 1980 begonnen Hans Walenkamp en ik, beiden intensief betrokken bij adoptieorganisatie Wereldkinderen en gestimuleerd door onze ervaringen met adoptieouders, sterk te pleiten voor de invoering van een uitgebreide voorbereiding van aspirant adoptieouders.⁶ Tien jaar later was het dan eindelijk zover. Adoptieouders werden verplicht een voorbereidingscursus te volgen. Vanaf begin jaren negentig begon ik ook aan te dringen op het landelijk organiseren van nazorg voor en begeleiding van adoptiegezinnen en geadopteerden. Ik wees op de grote risico's op complexe en intense opvoedingsproblemen bij het plaatsen van het oudere, verwaarloosde kind of twee of meer kinderen tegelijk. Resultaten van onderzoek eind jaren tachtig om een kind te krijgen bij uithuisgeplaatste adoptiekinderen waren onthullend genoeg.⁷

⁶ René Hoksbergen (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: Aspekt.

⁷ Hoksbergen, R.A.C., J.J.T.M. Spaan en Waardenburg, B.C. (1988). *Bittere ervaringen. Uithuisplaatsing van buitenlandse adoptiekinderen*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Afd. Adoptie.

Enkele malen ging ik voor dit doel naar het Ministerie van Justitie, vergeefs. Er is nu een Stichting Nazorg gekomen die meer succes lijkt te hebben, maar er is nog nauwelijks iets tot stand gekomen.

Met de negatieve consequenties van dit ontbrekende beleid worden we al jarenlang geconfronteerd en nu ook door *protestacties* van volwassen geadopteerden. Dit is een opvallende ontwikkeling. Deze geadopteerden laten zien, dat zij streven naar meer rust in hun identiteit. Ze willen antwoord op de vraag hoe hun adoptie tot stand kwam en de correcte informatie over hun biologische ouders. Het Ministerie van Justitie heeft zich nu deze behoefte aangetrokken en dit jaar de *Commissie van Onderzoek naar Interlandelijke Adoptie* ingesteld. In 2022 dient zij met haar conclusies te komen.

Het is overigens de vraag of de taak van de commissie wel zo zinvol is en er niet veel beter nagegaan kan worden wat de noden en behoeften zijn van de 40.000 buitenlandse geadopteerden en hun beide ouders. Hoe hiermee beter rekening kan worden gehouden.

Adoptie uit de taboesfeer

Tot ongeveer 1970 was adoptie een strikt persoonlijke aangelegenheid van vrijwel uitsluitend ongewenst kinderloze ouders. Over adoptie van een kind sprak je niet en adoptieouders deden dit met het door hen geadopteerde kind ook weinig, tot zelfs niet. We hebben hem/haar toch op zijn vijfde verteld dat hij is geadopteerd!

Daarom noem ik de eerste generatie adoptieouders: de traditioneel, gesloten adoptiegeneratie. Een geslotenheid, die we tot betrekkelijk kortgeleden ook bij de in Nederland geboren geadopteerden zien.

In de jaren zeventig verdween het begrip adoptie echter *uit de taboesfeer*. De culturele revolutie, van pakweg 1965-1972, beïnvloedde het denken over adoptie van kinderen sterk.

Na de traditioneel-gesloten generatie adoptieouders ontstaat vanaf ca. 1970 dan ook een tweede generatie adoptieouders: de open-idealistische generatie.

Hadden de eerste adoptieouders moeite om met het kind en anderen over adoptie te praten, bij de tweede groep adoptieouders bestaat veel meer openheid, ook t.a.v. de existentiële loyaliteit van hun adoptiekind.

Er verschijnen artikelen en rapporten waarin adoptie zelfs een modeverschijnsel wordt genoemd. Van 1970 tot 1980 stijgt het aantal echtparen, dat een buitenlands kind wil adopteren dan ook spectaculair, van 159 in 1971 tot 1594 in 1980. Het blijft echter een heel kleine minderheid. Op het totaal aantal geboorten, van in die periode rond de 200.000 baby's,

nog niet één procent en in latere jaren dalend tot ongeveer één promille. Een kleine minderheid die overigens wel veel aandacht krijgt.

Dan komt er na 1980 ineens weer een grote verandering. Het aantal adopties daalt successievelijk van 1161 kinderen in 1981 tot 642 kinderen eind 1989. Terwijl de bevolking in die tien jaar met bijna één miljoen toeneemt.

Via Radio en TV raakte veel meer bekend over de grote opvoedingsproblemen met een buitenlands adoptiekind! Adoptieouders deden voor in media als het ware hun beklag. Hun zo idealistisch begonnen opvang van een kind in nood, blijkt het normale leven in hun gezin ernstig te kunnen ontregelen. Langzaam maar zeker staat de verbondenheid met het adoptiekind onder druk.

Een extreem voorbeeld met wat voor een rugzak adoptiekind aan kan komen, is de levensgeschiedenis van Mosquito Mosquera: *Ze noemden mij Mosquito*.⁸ Op haar derde in Colombia op straat achtergelaten, op haar achtste geadopteerd, maar volgens de papieren zes jaar oud, met een kindgeschiedenis van verkrachting en verwaarlozing. Uit haar autobiografische verhaal kunnen we begrijpen hoe dit haar leven beïnvloedde, maar ook hoe ze er met de nodige hulp weer bovenop kwam. Rond haar 35ste jaar kwam er steeds meer rust in haar leven en zij kan haar boek eindigen met: “ik ben een sterke vrouw, met een enorme wil om te leven. Ik mag er zijn, precies zoals ik ben. Daar ben ik dankbaar voor. Uiteindelijk hebben mijn kracht en wil om te overleven, overwonnen.”⁹

Andere voorbeelden lezen we in *Vertraagde start. Geadopteerden aan het woord* met auto-bio-grafische verhalen van 16 volwassen geadopteerden uit acht landen waaronder Nederland.

Grafiek en tabel van de veranderingen

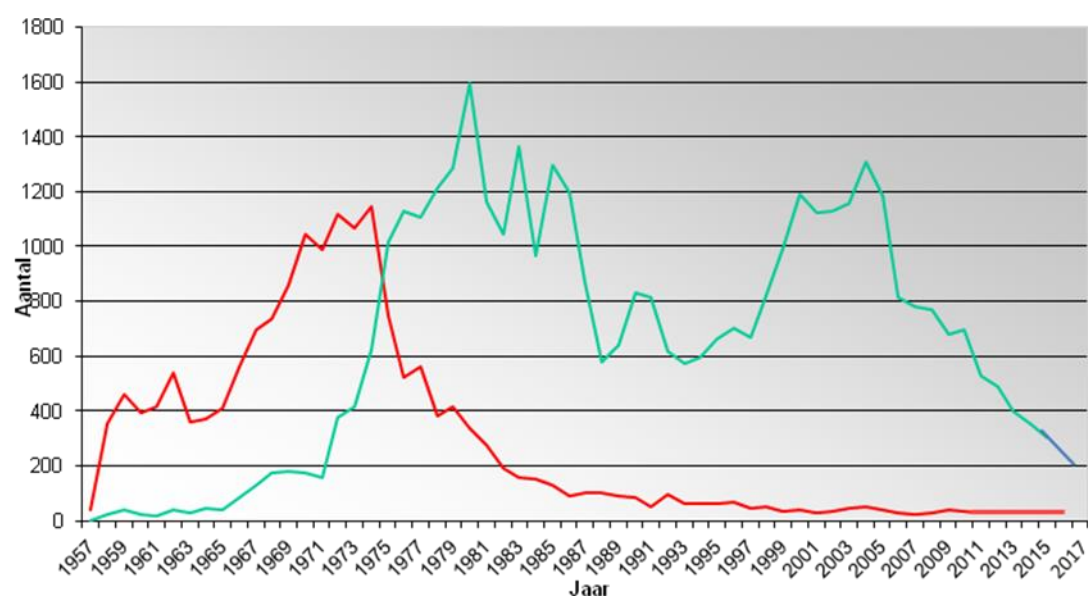
In onderstaande grafiek van Nederlandse (rode lijn) en buitenlandse adoptiekinderen (groene lijn) zijn de hiervóór genoemde veranderingen cijfermatig weergegeven.¹⁰

Binnenlandse (rode lijn) en buitenlandse adoptie (groene lijn) 1957-2017

⁸ Zie ook de 16 auto-biografische verhalen in (2007) *Vertraagde Start, Geadopteerden aan het woord*.

⁹ Mosquito Mosquera. *Ze noemden mij Mosquito*. Aspekt: Soesterberg.

¹⁰ René Hoksbergen (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: Aspekt. p. 543 e.a.

De tabel laat zien dat Nederland en USA vergelijkbaar zijn in de afname van het aantal buitenlandse adopties.

Cijfermatige ontwikkeling buitenlandse adoptie, Nederland en USA

Nederland:	1971: 159	USA:	2004: 23.000
	1973: 417		2012: 8668
	1975: 1018		2017: 4714
	1980: 1594		2018: 4059
	1985: 1297		(17% van 2004)
	1990: 830		
	1995: 661		
	2000: 1193		
	2006: 816		
	2011: 529		
	2015: 304		
	2018: 156 (13% van 2000)		

Nog twee grote veranderingen in de buitenlandse adoptie in Nederland

Grafiek en tabel tonen dat er sinds eind vorige eeuw nog twee grote veranderingen zijn. Tussen 1995 en 2000 stijgt het aantal adopties ineens aanzienlijk. Dit kwam door de komst van grote aantallen adoptiekinderen uit China. In 1992 komen de eerste Chinese adoptiekinderen en elk jaar meer, vanaf 1998 ruim tweehonderd kinderen per jaar en in het topjaar 2004 zelfs achthonderd Chinese kinderen, hoofdzakelijk meisjes. Er zijn nogal wat mensen die menen dat meisjes gemakkelijker zijn op te voeden. Misschien ook wel dat kinderen uit China opvoedbaarder zouden zijn. Dit laat ik graag voor de discussie.

Intussen daalde de adoptie van kinderen uit andere landen sterk en vanaf 2005 geldt dit ook voor adopties uit China. Buitenlandse adoptie is een verdwijnend fenomeen. Dit jaar zal het aantal nog wel wat verder dalen en één vroeger grote adoptiebemiddelaar Stichting Kind en Toekomst neemt vanaf 1 oktober 2020 geen nieuwe bemiddelingen meer aan.

Belangrijkste redenen voor de afname van de buitenlandse adopties zijn:

De abstracte contextuele verbondenheid met kinderen in de Derde Wereld raakt om verschillende redenen beperkt.

In de landen zelf vermindert het aantal van adoptabele kinderen, ook door toename van de binnenlandse adoptie.

Buitenlandse adoptie komt al vele decennia regelmatig op een negatieve manier in het nieuws, 20 november 2019 nog uitgebreid in Nieuwsuur over adopties uit Bangladesh en India.

Deze adopties zijn kostbaar, reken op minstens € 20.000 all-in.

Moderne voortplantingstechnieken zijn populair, succesvol en minder kostbaar, behalve wanneer een buitenlandse draagmoeder, eventueel gekoppeld met IVF, wordt gebruikt. Geldt hier niet wat filosoof Verbeek in de NRC van 28 oktober jl. opperde: “Alles moet maakbaar zijn, terwijl zwanger raken toch vooral een kwestie is van proberen en geluk hebben. Als we niet oppassen blijft er nog maar weinig verwondering over.”

Tegen een klein beetje helpen, hoeft overigens geen bezwaar te zijn.

Kinderen krijgen ten koste van het kind?

De laatste maanden komt bij herhaling de manier van kinderen krijgen in het nieuws en in de krant. Technisch gezien zijn er vele mogelijkheden en menen betrokkenen, kinderloze of alleenstaande volwassenen, dat ze recht hebben op een medische behandeling waardoor zij een kind kunnen krijgen. Het wensouder zijn is volgens kinderrechter Cees de Groot (NRC

18-4-2019) een identiteit geworden, waarmee je al, ook zonder kind, een soort ouder bent geworden. Hierin past de oekaze: ik heb recht op een kind.

Samen met schrijver dezes gaat kinderrechtser De Groot in de NRC (28-9-2019) in het geweer tegen het draagmoederschap en het onlogische overheidsbeleid. Hoe past immers het aan de ene kant erkennen van het verdriet van moeders die vroeger hun kind moesten afstaan en de loyaliteit van deze kinderen aan hun moeder, tegenover het faciliteren van het draagmoederschap? Bewust één ouderschap, draagmoederschap, gebruik van ei- of zaadcel van een vreemde donor, hebben allemaal niets te maken met het respect voor de identiteit van het kind, de binding van het kind aan de moeder of vader en het recht van het kind bij zijn eigen ouders op te groeien (art. 7 en 8 Rechten van het Kind).

Momenteel spannen enkele buitenlandse geadopteerden een procedure tegen de Nederlandse staat aan. De staat wordt aangeklaagd vanwege het ontbreken van controle en beleid, waardoor kinderhandel, kinderroof en onzorgvuldige procedures mogelijk waren. In de toekomst verwacht ik vergelijkbare acties van kinderen wier identiteit door de kunstmatigheid van hun ontstaan is beschadigd.

We lezen in Trouw van 27 september j.l. dat spermadonoren, die eerst openheid hadden beloofd en daar later op terugkomen, niet alsnog de anonimiteit in kunnen gaan. De acties van deze spermadonoren leidden voorspelbaar tot grote verontwaardiging van de zo verwekte kinderen.

Ineens is er nu wel aandacht voor het belang van de identiteit van het kind.

Een aantal maanden geleden kwam het werk van vruchtbaarheidsarts Jan Karbaat op een pijnlijke manier in de media. Naast gebruik van eigen sperma voor bevruchting van vrouwen, ging hij onzorgvuldig om met medische gegevens van toen nog anonieme donoren. Ruim vijftig zo verwekte mensen stapten naar de rechter. Zeventien van hen hadden afwijkingen door gebrek aan controle van donoren. Er bestond dus geen stevige controle van KID. Verder besliste minister Bruins, van het Ministerie van Medische Zorg en Sport, in de Voorjaarsnota, dat ‘behandeling’ van alleenstaande en lesbische vrouwen vergoed blijft, terwijl dit nota bene niet een medisch noodzakelijke behandeling is en de zo verwekte kinderen een zorgende vader wordt onthouden.

Iets over geschiedenis KID

Vóór de wet van 2004 werd met anonieme donoren gewerkt. Begin jaren vijftig volgde nationaal en internationaal discussie over de gevolgen voor het kind niet te weten wie zijn

vader (spermadonatie) of moeder (eiceldonatie) is en niet bij hem of haar op te groeien.¹¹ Zonder enig wetenschappelijk onderzoek *beweerden voorstanders* dat dit voor het kind niets uitmaakt, want het wordt vanaf geboorte door de sociale ouder opgevoed; beide ouders verschillen in kindbetrokkenheid niet van elkaar; met een leugen in het gezin leven, kan zonder bezwaar; als het kind het geheim achterhaalt, gaan er niet veel op zoek naar de echte ouder.

Critici kwamen met fundamentele bedenkingen.

- Ethisch onjuist in een gezin te leven met een leugen over de identiteit van het kind. Beide ouders kunnen daarmee steeds intenser psychisch worstelen.
- Bij ernstige conflicten tussen de ouders bestaat grote kans, dat het geheim op een voor het kind pijnlijke wijze wordt geopenbaard.
- Kinderen willen gewoon weten wie hun ouders zijn. De existentiële verbondenheid kan niet worden genegeerd of zelfs ontkend. De verworven loyaliteit kan bij het opgroeien een stevige knauw krijgen, wat ten koste gaat van een gezonde ontwikkeling en adequate inpassing in de samenleving

Inmiddels weten we dat veronderstellingen van voorstanders achterhaald zijn en veel zo verwekte mensen op zoek gaan naar hun biologische ouder. De ontwikkeling van de DNA-test en acties van de Stichting Donorkind helpen hierbij. Zoekers zijn vaak erg boos omdat hun (alleenstaande) moeder hen bewust een vader heeft onthouden. Dit is ook te verwachten van zoekers naar hun moeder.

Praktijk

In de eerste periode ontbrak er toezicht op uitvoerende gynaecologen. De affaire Karbaat laat zien waartoe gebrek aan toezicht leidt. Verlangens van wensouders staan centraal. Vrouwen van 50 jaar en ouder lieten zich insemineren. Nu is er een leeftijdsbeperking van 46 jaar.

Onbekend is hoeveel kinderen per spermadonor zijn verwekt, getallen tussen de 25 en van meer dan honderd worden genoemd. Terwijl critici om meer redenen pleitten voor een maximum van tien kinderen per donor. De wet noemt niet een aantal kinderen per donor.

Gynaecologen *vernietigden nota bene dossiers* om te voorkomen dat donorkinderen hun vader zouden kunnen opsporen. In de jaren tachtig lag ik met dergelijke gynaecologen stevig in de klinch. Afspraken over het gebruik van één bepaalde donor werden niet nagekomen. Zullen,

¹¹ René Hoksbergen, 1995. *Hoe ver gaan we? Moderne voortplanting in feitelijk en ethisch perspectief*. Baarn: Ambo.

behalve Karbaat, niet meer gynaecologen hun eigen sperma hebben gebruikt? Bij gebrek aan donoren is de verleiding hiertoe groot, vooral als je er van uitgaat dat de biologische vader irrelevant is.

Bij toepassing van technieken van moderne voortplanting ligt nog steeds veel *nadruk op medisch handelen*, terwijl psychologische en sociaal-psychologische aspecten van groot belang zijn. Het ontkennen van de relevantie van de existentiële verbondenheid doet op dit academisch niveau hoogst merkwaardig, beperkt en dom aan. Het kind is door de sociale vader (of de sociale moeder) geadopteerd.

Kortom, is het niet abnormaal, dat er overal kinderen rondlopen die genetisch van jou als donor afstammen, maar voor wie je verder geen enkele verantwoordelijkheid voelt?

De samenleving de kans loopt, dat nauw verwante kinderen elkaar tegen het lijf lopen en samen kinderen krijgen?

Het ontwortelde kind

De kunstmatigheid van de verwekking degradeert het kind tot middel tegen kinderloosheid. Wet- en regelgeving rond het kind dienen principieel uit te gaan van het belang van het kind en op te groeien bij de eigen ouders. Wensouders bevorderen praktijken die niet in het belang van het kind zijn, denk hierbij ook aan draagmoeders en het wettelijk trachten te regelen van meer-ouderschap. De Tweede Kamer blijkt gevoelig voor lobbygroepen van wensouders. Is dit democratie? Terwijl nota bene dergelijke praktijken juist in het belang van het kind dienen te worden tegengegaan. Door het werk van gynaecologen worden kinderen geboren van wie de kwaliteit van leven door aantasting van hun identiteit, ernstig negatief wordt beïnvloed. Een kunstmatig verwekt kind kan zich later als een ‘materieel product’ beschouwen, met een onbekende of nauwelijks te achterhalen achtergrond. Mogelijk versterkt, waar wensouders wel erg veel geld moesten betalen aan een buitenlandse bemiddelaar.

Het is onthutsend dat de Nederlandse overheid door zijn subsidiebeleid rond KID en verdere wetgeving, de Rechten van het Kind (Art. 7 en 8): zijn identiteit te kennen en op te groeien bij de eigen ouders, negeert.

Opnieuw worden over kinderen beslissingen genomen in strijd met de menselijke waardigheid, die haar oorsprong kent in de natuurlijke afstamming.

Noodzaak van internationale afspraken

In de meeste Europese landen en wereldwijd is anonimiteit van donoren de geldende regel. Zonder enige juridische consequentie kan, ook door Nederlanders, een buitenlandse anonieme eicel- sperma of embryodonor worden gebruikt, via zakenmensen, onder het mom: “Als men het toch doet, kunnen we ze maar beter betaald begeleiden”. Hiermee zijn dikwijls grote bedragen gemoeid. Nederlandse regels worden effectief omzeild.

Het zou van Nederlandse politici van moed en wijsheid getuigen om internationaal het voortouw te nemen voor het tot stand brengen van een Haags Verdrag inzake KID en IVFD. Het Haags Adoptie Verdrag, inmiddels geratificeerd door 193 landen, dat juist de nadruk legt op het vergaren van zoveel mogelijk achtergrondgegevens van adoptiekinderen, zou hier als voorbeeld kunnen dienen.¹²

Nederland zou de (voormalige) praktijk en gevolgen van KID aan onderzoek kunnen onderwerpen, net als bij de binnen- en buitenlandse adoptie nu gebeurt. Al jaren wordt ervoor gepleit het recht kennis te hebben van de genetische achtergrond in de *Grondwet* op te nemen.

Tot slot nog enkele overwegingen

- De complexe en vaak onbekende achtergrond van geadopteerde, de scheiding van de biologische ouders, vaak ernstige verwaarlozing en de overgang naar een geheel ander land en cultuur, vraagt van de eventuele therapeut, dat hij eigen therapeutische en gezinservaringen kan relativeren. Aanpassing aan en acceptatie van het onverwachte of onbekende kan worden gevraagd. In mijn *Kinderen die niet konden blijven...* noem ik op p. 404-406, zeven valkuilen voor hulpverleners.
- Dat de therapeut beschikt over grote gevoeligheid voor nuances, details en de belevingswereld van mensen in een situatie van ontwrichting, of dat zij moeten leren omgaan met een beperking of kwetsbaarheid.¹³ Geadopteerden zijn kwetsbaar en vaak vertonen de overlevingsgedrag.
- Let op de stille kinderen of de kinderen die het zo goed lijken te doen, zodat vrijwel alle aandacht kan gaan naar de complexe, veel aandacht vragende kinderen. Ernstige verwaarlozing van het gemakkelijke kind kan het resultaat zijn. Zo kreeg ik de vraag van een heel stabiele en gezonde vrouw van begin veertig, opgegroeid in een gezin met twee geadopteerde veel aandacht vragende broers: “hielden mijn ouders wel van

¹² René Hoksbergen 2012. *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg, Aspekt, p. 538.

¹³ Alice Weerman, e.a. (2019). Vakblad voor contextuele hulpverlening, nr. 1, p. 22.

mij?”. Door te spreken van onbewuste verwaarlozing door haar ouders, kwam er meer begrip voor de gezinssituatie en beter acceptatie hiervan.

- Wat te denken van wat ik in één van de Vakbladen tegenkwam: “Ze overleed kort na de geboorte van haar kind. En toen ik daarover heel verdrietig was, zei iemand tegen me, dat het ook mooi was dat als je laatste daad op aarde het geven van nieuw leven was. Dat schokte me...Alsof er nog iets goeds was aan deze dood.”¹⁴

Immers, een kind moet zonder de eigen moeder opgroeien en zal zich misschien wel schuldig voelen aan haar dood. Zoals geadopteerden nogal eens denken zelf oorzaak te zijn van het verlies van de biologische ouders. Ook hier werd het effect op het kind van de dood van zijn moeder niet als het belangrijkste gezien.

- Als mensen gekwetst worden in het vertrouwen dat ze geven, kunnen zij zichzelf als weinig waardevol gaan beschouwen, het vertrouwen in zichzelf verliezen. Nagy spreekt dan van relationele stagnatie, die kan leiden tot manipulerend of vermijgend gedrag. Men durft niet goed intieme relaties aan te gaan.

Bij veel geadopteerden bestaat deze worsteling met het aangaan van relaties en gebrek aan vertrouwen in zichzelf en de ander.

- Het anders zijn, raciaal, niet bij eigen ouders opgroeïend, kan onzekerheid scheppen. Het omgaan met deze onzekerheid schept vaak gevoelens van onveiligheid, minderwaardigheid en gebrek aan vertrouwen in zichzelf.

Cees de Groot sneedt in het vakblad, 4 van 2017 enkele belangrijke zaken aan.¹⁵ Hij benadrukt dat de geboorte van een kind niet tot de autonomie van de vrouw behoort, maar evenzeer het kind aangaat. Kortgezegd, waar bekend is dat ouders grote kans lopen een bijvoorbeeld beschadigd kind op de wereld te zetten, of dat zij niet voor een kind kunnen zorgen, er voorkomen dient te worden dat een kind wordt geboren. Het ongeschreven recht op voortplanting staat niet in de Grondwet. Waar een vrouw niet te bewegen is tot anticonceptie is er volgens de Groot “uit ethisch en juridisch oogpunt reden om voortplanting tijdelijk verplicht te beletten.”

Kan in duidelijk omschreven gevallen ‘tijdelijk’ niet door continu worden vervangen?. Bij de eventuele discussie, dat bij dergelijke beslissingen in misschien één op de vijftig gevallen een verbod ten onrechte was opgelegd, kies ik voor de beslissing negen en veertig kinderen niet met ernstige beschadigingen ter wereld te laten komen.

¹⁴ De Therapeut (2019). Giving Birth. Vakblad voor contextuele hulpverlening, nr. 1, p. 11.

¹⁵ Cees de Groot (2017). Vakblad voor contextuele hulpverlening, nr. 4, p. 25-26.

Bronnen

- Lieve Van Beeck (2019). *Onzichtbaar. Het bijzondere verhaal van een adoptie*. De Wrikker, uitgave in eigen beheer.
- Esther Elligens & Lieke Janssen (2019). *Onvruchtbaarheid is net zo goed een mannenzaak*. NRC, C5, 28-10.
- Cees de Groot (2019). *Kinderwens is geen zaak van recht of van identiteit*. NRC, Opinie, 18-4.
- Cees de Groot en René Hoksbergen (2019). *Ook draagmoeder doet afstand*. Trouw, Opinie, 28-9.
- Hoksbergen, R.A.C., J.J.T.M. Spaan en Waardenburg, B.C. (1988). *Bittere ervaringen. Uithuisplaatsing van buitenlandse adoptiekinderen*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Afd. Adoptie.
- René Hoksbergen (1995). *Hoe ver gaan we? Moderne voortplanting in feitelijk en ethisch perspectief*. Baarn: Ambo.
- René Hoksbergen (Red. 2007). *Vertraagde start. Geadopteerden aan het woord*. Soesterberg: Aspekt.
- René Hoksbergen (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: Aspekt.
- Mosquito Mosquera (2014). Ze nomden mij Mosquito. Soesterberg: Aspekt.
- Trouw (5-11-2019). Alex Tieleman. *De raadsels rond Spanje's gestolen baby's*. De Verdieping, p. 2-3.
- Vakblad voor Contextuele Hulpverlening. De uitgaven: jrg. 22, nr 4, 23, nr. 4 en 24, nr. 1.
- Vereniging voor Contextuele werkers (2014). Bart Hendriks, Wilma van Klaveren en René Knip. *Het Contextuele gedachtegoed. Verleden, heden en toekomst verbonden*.
- Verrier, N. (2017). *Afgestaan. Begrip voor het geadopteerde kind*. Soesterberg: Aspekt.
- Petra Vissers (2019). *Dossiers over adoptie en afstand voortaan gratis op te vragen*. Trouw, Opinie, 2-10.

René Hoksbergen
(emeritus hoogleraar adoptie, Universiteit Utrecht)